

НОВІ ФОРМИ ФІНАНСУВАННЯ РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В АПК

*Розглядаються альтернативні форми фінансування розробки та впровадження інновацій в АПК.
Пропонується комплексна форма фінансування інноваційних проектів в АПК*

Ключові слова: фінансування, венчурне листування, венчурний капітал, аграрне підприємство

Постановка проблеми. Аграрний сектор – це специфічний сектор економіки держави, який вимагає до себе особливої уваги, в тому числі і в способі інвестування інноваційної діяльності. Однак, через незадовільний фінансово-економічний стан аграрних підприємств, власних джерел капіталу для здійснення розширеного відтворення недостатньо. Разом з цим відсутність досвіду в сфері залучення інвестицій на основі використання сучасних механізмів, форм та методів фінансування проектів інвестування не дозволяє аграрним підприємствам обрати ефективний спосіб залучення та використання ресурсів. Також неефективна державна політика України в галузі сільського господарства не сприяє розвитку агросектору, що відображається у технологічному відставанні виробництва, збитковій діяльності аграрних підприємств, їх низькій рентабельності тощо.

Тому особливої уваги заслуговує форми альтернативного фінансування аграрної сфери, що зможе вплинути на інвестиційний клімат та покращити показники соціально-економічного розвитку як сільського господарства, так і країни в цілому. Розвиток аграрних підприємств набудуватиме більшого розмаху за рахунок використання таких нових форм інвестування, як венчурне інвестування, що є перспективним напрямом для аграрних підприємств, адже спроможне розширити спектр та асортимент надання ними послуг, підвищити рівень кваліфікації виробничого та управлінського персоналу підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Світовий досвід венчурного інвестування в аграрній сфері показує, що венчурний капітал посідає не останнє місце в розвитку економіки розвинутих країн [5, 6, 7, 10]. В Європі, де є всі сприятливі природні умови для провадження сільськогосподарської діяльності, здійснюється, хоч і не в значному обсязі, венчурне інвестування саме цієї сфери господарювання. Значний інтерес російських інвесторів був приділений галузі сільського господарства та становив майже 2% від загального обсягу інвестицій. Даний досвід інвестування можна вважати не зовсім показовим, але як і Європа, Росія, так і Україна має можливість стати у витоків нового, хочі малодосліджуваного, альтернативного джерела фінансування інноваційної діяльності в сільському господарстві.

Мета та методи дослідження. Основна мета дослідження полягає у виявленні необхідності та альтернативності такого нового методу фінансування АПК як венчурне інвестування, що дозволить зорієнтувати економіку в перспективному напрямі розвитку в майбутньому. Для досягнення поставленої мети застосовані методи аналізу та узагальнення.

Викладення основного матеріалу. За умов реформування економіки України перехід на інноваційну модель розвитку означає, насамперед, пошук нових джерел фінансування для активізації інноваційної діяльності. Венчурний капітал виявився тим органічно необхідним елементом сукупного господарського механізму, що дозволяє реалізовувати нововведення на найкритичніших етапах їхнього освоєння і комерціалізації, тобто там, де інші механізми не спрацюють.

Необхідність ризикової форми фінансування пов'язано з складнощами впровадження наукових досягнень у виробництво аграрних підприємств, масовим виникненням дослідницького підприємництва та його високим попитом на капітал, неможливістю його задоволення традиційними кредитними установами.

Найпоширенішою формою залучення інвестицій є кредити комерційних банків та інших фінансових інвесторів, а найпростішою – використання господарських договорів про спільну виробничу діяльність між сільськогосподарським товаровиробником, який обмежений в коштах, та підприємством, яке є фінансово стійким та спільно фінансує виробничі витрати. Сільськогосподарські товаровиробники, можуть отримати кредити за двосторонніми домовленостями з іноземними фінансовими інвесторами.

За джерелами фінансування найбільшу частку інвестицій в основний капітал – 1120,2 млн.грн., або 47,5% освоєно за рахунок кредитів банків та інших позик (у січні-вересні 2010 р. – 41,0%). За рахунок власних коштів підприємств та організацій освоєно 37,6% усіх капіталовкладень, що на 3,9 в.п. більше, ніж у відповідному періоді 2009 р. Частка коштів іноземних інвесторів скоротилась за цей період на 2,2 в.п. і становила 0,9%. За рахунок коштів державного та місцевих бюджетів освоєно 2,8% інвестицій в основний капітал (у січні-вересні 2010р. – 1,8%).

Підприємствами агропромислового комплексу Житомирської області в 2011 р. було залучено кредитів на суму 120,1 млн.грн. під 15,0-24,0% річних, в тому числі на пільгових умовах – 17,4 млн.грн.

Розвиток венчурного бізнесу в сучасних умовах в аграрній сфері обмежений. Це пов'язано з низкою об'єктивних причин. По-перше, відсутня економічна зацікавленість більшості аграрних підприємств в реалізації принципово нових розробок, нововведень високого техніко-економічного рівня, що формують низький попит на такі новації; по-друге, недостатньо розвинутий ринок цінних паперів та по-третє, слабка конкуренція на внутрішньому ринку науково-технічної продукції.

Ринок науково-технічної продукції в нашій країні специфічний. Існує величезний потенційний попит на удосконалення діючих процесів, зокрема на розробки безпосередньо науково-технічного рівня. В той же час попит на революційні новації, дійсно нові, прогресивні технології невеликий. Ринок такої продукції у нас майже відсутній, оскільки більшість аграрних підприємств невзмозі докорінно змінити існуючі технології.

На сьогодні зацікавленими в комерційній реалізації високорівневих розробок залишаються лише зарубіжні підприємства, які активно прагнуть на ринок інтелектуальних українських продуктів.

Але, не дивлячись на всі перешкоди, венчурне інвестування сприятиме розробці та реалізації інноваційних проектів в АПК, адже особливостями даного виду діяльності є те, що кошти надаються під перспективний проект без будь-яких гарантій новоствореним або малим підприємствам та на тривалій термін, а інвестори активно приймають участь в управлінні венчурним підприємством, таким чином знижуючи ступінь ризику та збільшуючи норму прибутку на капіталовкладення.

Виходячи з вищесказаного, можна відмітити, що венчурний капітал є одним із потенційно дешевих джерел фінансування інноваційної діяльності для аграрного підприємства, так як дає можливість поринути підприємству повністю у саморозвиток та не відволікатися на погашення боргів за відсотками.

В Україні джерелами венчурного капіталу є міжнародні організації, великі компанії та комерційні банки. Сьогодні майже кожна компанія має свій венчурний фонд, який інвестує інноваційні підприємств суміжної

галузі. На відміну від розвинутих зарубіжних країн, в Україні фундаментальні наукові дослідження фінансуються лише державою. Даний факт проковує створення сприятливих умов для залучення приватних та іноземних інвестицій для розвитку наукової та інноваційної діяльності.

На сьогодні широкою популярності в країнах ЄС набувають венчурні трасти, покликані акумулювати заощадження індивідуальних і інституційних інвесторів. Дивіденди, які виплачуються венчурними трастами, курсова різниця між ціною покупки і продажу корпоративних цінних паперів не оподатковуються, а податок на прибуток, що сплачується венчурним трастом, знижений на 20 %. Водночас, з метою захисту прав інвесторів, венчурні трасти підлягають суворому державному регулюванню.

Інновації як технологічні, так і управлінські є винаходами перенесеними у практичну площину для покращення умов господарювання вітчизняних підприємств та створення доданої вартості. Інновації є важливою складовою конкуренто-спроможності країни.

Згідно рейтингу регіонів України за інвестиційною науковою та інноваційною діяльністю Житомирська область в період з січня по червень 2011 р. посідала 9 місце в країні, а з січня по вересень – 12 [9]. Крім цього можна стверджувати, що Житомирський регіон є перспективним для венчурного інвестування, адже досить ефективно займається як науковою, так і інноваційною діяльністю. Але, на жаль, на сьогодні підприємства аграрного сектору черпають свої додаткові позикові кошти переважно за рахунок кредиторів. Аграрні підприємства Житомирського регіону, не залучаючи додаткові інвестиції, вкладають власні кошти для розвитку своєї діяльності, що в свою чергу унеможлиблює в повній мірі задовольнити всі потреби підприємств для розширеного відтворення.

Враховуючи обмежені бюджетні кошти, важливо розуміти, чи можна успішно розвивати інновації в Україні без державного фінансування. Звісно державна підтримка необхідна для розвитку певних типів інноваційних продуктів, за допомогою прозорого фінансування на рівних умовах для всіх учасників процесу до того, як запускати програму державної фінансової підтримки інновацій. На сьогодні, згідно Закону України "Про державний бюджет на 2012 рік", на дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері розвитку агропромислового комплексу, підготовка наукових кадрів, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації сільсько-господарської продукції, дослідження та експериментальні розробки у сфері агропромислового комплексу виділяється 166 387,3 тис. грн., з яких 82% коштів спрямовується із загального фонду та відповідно 18% – спеціального державного фонду.

Відсутність державної підтримки та прозорого фінансування призведе до ще більшого зростання корупції та позбавить суспільство яких-небудь практичних переваг. Водночас якщо послатися на міжнародний досвід можна стверджувати, що державне фінансування є необхідним для успішного розвитку інновацій. Отже, одним із методів фінансування є фінансування інвестиційних проектів шляхом надання державних субсидій.

Універсальним джерелом фінансування інноваційної діяльності в АПК може стати комплексне фінансування, що полягає в змішаному фінансуванні, зокрема в комбінуванні різних методів фінансування інвестиційних проектів (кредит, фінансовий лізинг, придбання банком частки в статутному капіталі ініціатора проекту, заснування нової спеціальної компанії з спільною участю ініціатора проекту, банку і залучених співінвесторів, випуск цільових облігаційних позик тощо). Позитивне в цьому способі є те, що він може бути використаним для фінансування будь-яких інвестиційних, в тому числі і для інноваційних, проектів.

При такому методі основним джерелом є кошти державного та місцевого бюджетів, а також кошти спеціалізованих державних фондів. Для залучення цих коштів інноваційні проекти повинні сприяти економічному та соціальному розвитку держави та бути пріоритетними напрямами структурної перебудови економіки.

Інноваційні проекти для державного фінансування відбираються на конкурсній основі, але все-таки перевага надається проектам у паливно-енергетичному комплексі, машинобудуванні, соціальній сфері, агропромислового комплексу, а також на подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. Отож, для розвитку аграрної сфери зацікавлена сама держава, що потребує збільшення фінансування інновацій в цьому напрямі з метою відродження сільського господарства за рахунок відновлення селекції у тваринництві, системи насінництва та створення надійної кормової бази для годівлі тварин.

На підтримку розвитку підприємств АПК з держава виділила в 2010 р. 4,6 млрд. грн., що в два рази більше порівняно з 2005 р. (2,2 млрд. грн.), але майже в півтора рази менше ніж в 2008 р. (7,1 млрд. грн.). На 2012 р. планується виділи з державного бюджету кошти для підтримки сільського господарства Житомирської області на суму 84 млн. грн., зокрема за рахунок вітчизняних та іноземних інвесторів на суму 15,5 млн. грн.

Сьогодні органи державної влади планують взагалі мінімізувати субсидії в сільське господарство, так як планується стовідсоткове залучення української науки до агропромислового комплексу. Так як світовий досвід показує ефективність у дотаціях фермерських господарств, то нам не зрозуміло підгрунтя таким змінам, адже без супроводу державного фінансового забезпечення, неможливий швидкий розвиток даної галузі економіки.

Житомирська область є перспективним сегментом вітчизняної економіки та потребує в грошових вливаннях, щоб зробити вирішальний крок на шляху до економічного успіху та фінансового благополуччя своїх інвесторів.

Щоб отримати від держави субсидію на організацію і розвиток фермерського господарства, необхідно лише бізнес-план новоствореного підприємства та заява на отримання субсидії. В бізнес-плані необхідно описати всі витрати, які плануються на початку створення підприємства, перспективи та терміни отримання прибутку. Бізнес-проекти в сільському господарстві, як правило, схвалюються швидко.

Згідно Закону України "Про державну підтримку сільського господарства в Україні" передбачено надання страхових та кредитних субсидій, а також бюджетних дотацій [4]. Необхідно уточнити, що кредитної субсидії не надаються позичальникам, яких визнано банкрутами, стосовно яких порушено справу про банкрутство або які перебувають у стадії ліквідації. Бюджетна дотація на відміну від страхової та кредитної субсидії надається з метою підтримки рівня платоспроможного попиту українських споживачів продукції тваринництва та запобігання виникненню збитковості українських виробників такої продукції.

Взагалі урядова інтервенція в сільське господарство може здійснюватись через ринки продукції або ринків ресурсів сільського господарства. Тобто, існують альтернативи державної підтримки галузі навіть при дефіциті державного бюджету, зокрема підтримка цін на продукцію сільського господарства, або субсидування виробництва ресурсів для нього.

Субсидування ресурсів для аграрних підприємств є доцільнішим, ніж підтримання цін на його продукцію, так як дає можливість знизити виробничі витрати підприємств, що відповідно передбачає підвищення ефективності господарювання в цілому та ефективності використання виробничих ресурсів зокрема в умовах нарощування обсягів виробництва.

Далі наведено схему взаємовідносин, які виникають при комплексному механізмі фінансування аграрного підприємства (рис. 1)

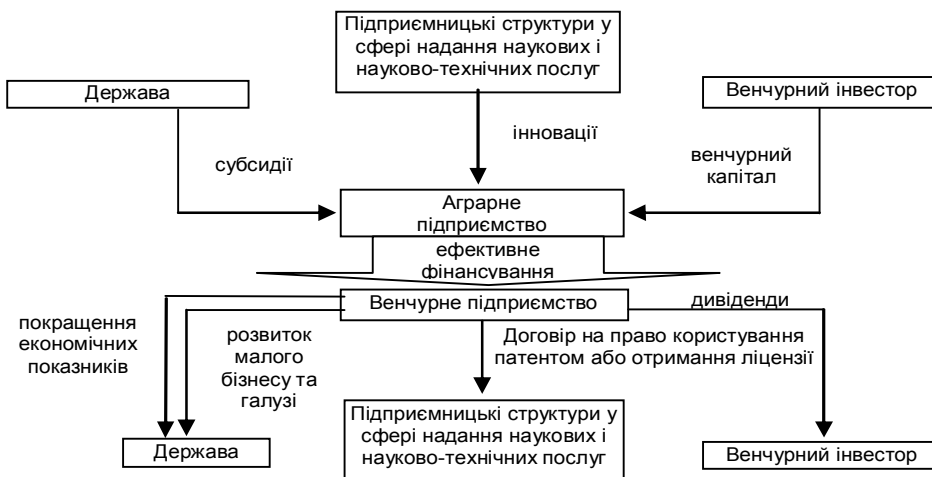

Рис. 1. Структура механізму венчурного інвестування аграрних підприємств (власна пропозиція)

Як видно з рис. 1 в результаті використання даного механізму фінансування, всі сторони взаємовідносно отримують бажані результати. Зокрема, держава здійснивши витрати з надання субсидій сьогодні, в подальшому, а саме після ефективного та цільового використання коштів, отримає розширення малого бізнесу, зокрема в галузі сільського господарства; венчурний інвестор – збільшення капіталізації своїх акцій та відповідно своїх прибутків; саме підприємство – покращення своєї фінансової та розширення виробничої діяльності.

Через надання субсидій держава контролює діяльність аграрного підприємства, а саме за цільовим їх використанням, а венчурні інвестори, вкладаючи кошти в таке підприємство, – знижують свої ризики.

Отже, бюджетні інвестиційні асигнування можуть здійснюватися державою частково або повністю для реалізації важливих капіталомістких проектів у розвиток сільського господарства, наприклад. Основними формами здійснення інвестицій в аграрний сектор України є створення спільних підприємств; укладання ліцензійних угод науково-технічних центрів, технопарків, технополісів, бізнес-інкубаторів з вітчизняними підприємствами (венчурними підприємствами), згідно з якими останні набувають право на використання нової технології виробництва товару; придбання контрольних пакетів акцій у вітчизняних підприємств (венчурне інвестування).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, венчурне інвестування має на меті забезпечити кожного субота інноваційної діяльності не лише необхідними фінансовими ресурсами, але й підтримкою досвідчених менеджерів. Перевагою у виборі інноваційного проекту для венчурного інвестора може стати державна підтримка аграрного підприємства у вигляді субсидій, що допоможе розділити частину відповідальності та ризиків за реалізацію даного проекту. Тому пропонуємо в процесі фінансування інновацій в АПК залучати в комплексі як державні, так і недержавні джерела фінансування, які необхідні для стабілізації виробництва й подальшого ефективного розвитку аграрного підприємства. Отже, покращення інвестиційної діяльності аграрних підприємств Житомирщини можливе за рахунок створення належних умов для збільшення надходжень інвестицій в аграрний сектор економіки.

Наявність цільового державного фінансування молодих інноваційних підприємств дозволить українським вченим та винахідникам організувати свій власний бізнес, використовуючи державні фінансові кошти, виконуючи державні замовлення в науково-технічній сфері.

Список використаної літератури:

1. Аммосов Ю. Как поднять российский венчур / Ю. Аммосов: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://opec.demo.metric.ru/> 2. Архієреєв С. Роль державної підтримки розвитку венчурного бізнесу для збільшення випуску високотехнологічної та інноваційної продукції / С. Архієреєв, О. Попадинець [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/May08/08.htm> 3. Волков А.С. Искусство финансирования бизнеса. Выбор оптимальных схем / Алексій Волков. – М.: Вершина, 2006. – 328 с. 4. Закон України “Про державну підтримку сільського господарства України” від 22.12.2011 р., № 4216-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua 5. <http://www.bvca.co.uk> – інтернет-сайт Британської асоціації венчурного капіталу (BVCA) – URL 6. <http://www.nvca.com> – інтернет-сайт Національної асоціації венчурного капіталу (NVCA) – URL 7. <http://www.rvca.com> – інтернет-сайт Російської асоціації венчурного інвестування. 8. http://www.uaib.com.ua/institutes/vench_business – інтернет-сайт Української асоціації інвестиційного бізнесу. 9. <http://www.ukrstat.gov.ua> – інтернет-сайт Головного управління статистики. 10. <http://www.evca.com> – інтернет-сайт Європейської асоціації прямого інвестування і венчурного капіталу.

ДОВГАЛЮК Віта Валентинівна – асистент кафедри фінансів Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– фінансово-організаційний механізм венчурного інвестування.

Надійшла до редакції: 27.04.12 р